

УДК 373.5.016:811.161.2+821.161.2

Візуалізація навчального матеріалу в процесі вивчення української мови і літератури

А. Л. Лознюк,

учителька української мови і літератури,
Відокремлений підрозділ «Науковий ліцей»
Державного університету «Житомирська політехіка»

Анотація. У статті акцентується увага на питанні значущості візуалізації навчального матеріалу в процесі вивчення української мови і літератури, йдеться мова і про те, що навчання – це насамперед комунікація, від якої залежить не лише успіх засвоєння учнями знань, а й можливість їх застосування як життєвих компетенцій, тому перед учителем стоїть завдання оптимізувати навчальний процес, використовуючи сучасні технології і методи навчання; представлено дослідження ефективності використання візуальних засобів на уроках української мови і літератури, їх вплив на доступність і якість отримуваних знань учнів, теоретичне обґрунтування традиційного та нового досвіду роботи з наочністю на сучасних уроках української мови і літератури.

Ключові слова: візуалізація, компетентність, компетенція, оптимізація навчального процесу, сучасні технології, традиційний та новий педагогічний досвід, мультимедіа.

Постановка проблеми та її актуальність. Українська мова вербалізує картину світу і є основою світогляду кожної особистості. Крім того, специфіка викладання української мови і літератури вимагає візуалізації, що розвиває абстрактне мислення, пам'ять й уявлення, відтворює художній образ.

Відповідно до законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту» найважливіше завдання сучасної української школи – дати майбутнім громадянам глибокі та міцні знання основ науки, виробити вміння і навички застосовувати їх на практиці.

У сучасних умовах учитель повинен не лише яскраво і захоплююче викласти матеріал, а й викликати в учнів потребу у самостійній практичній діяльності, активізувати мислення та здібності, формувати загальні і спеціальні вміння, активну життєву позицію.

Реалізація цих завдань пов'язана з удосконаленням методики викладання української мови і літератури, ефективним застосуванням різноманітних методів та засобів навчання. Одним із видів такої роботи є використання на уроці візуальних засобів навчання.

Метою статті є аналіз впливу візуалізації на ефективність викладання української мови і літератури.

Візуалізація – один із провідних принципів навчання. Вона у навчанні сприяє тому, що в учнів завдяки сприйняттю предметів і процесів навколишнього світу формуються уявлення, які правильно відображають об'єктивну дійсність, і водночас сприймаються явища, які аналізуються та узагальнюються у зв'язку з навчальними завданнями.

Урок української мови і літератури неможливо провести на належному рівні, не користуючись схемами, ілюстраціями, крейдовими малюнками, мультимедіа та іншими видами наочності. Саме вони дозволяють представити матеріал зрозумілим для учнів.

Нова програма висуває такі ж вимоги і до таких специфічних видів візуальних засобів навчання, як діаграми, комп'ютерні презентації тощо. Лише засвоєння учнями всієї сукупності прийомів з урахуванням особливостей матеріалу забезпечить глибину освіти, виховання й розумовий їх розвиток [1].

Принцип наочності – один з найстаріших, найвідоміших і найрезультативніших принципів навчання. Його необхідність ґрунтувалася на здоровому глузді – краще один раз побачити, ніж сто разів почути.

Ще в давнину говорили, що учень – це не посудина, яку треба наповнити, а факел, який треба запалити.

Людина живе у світі інформації і має в ній велику потребу; будучи позбавлена інформації, вона засинає. Людина важко переносить обмеженість контактів із зовнішнім світом.

Шлях учнівського пізнання починається з чуттєвого сприйняття конкретних фактів і явищ. Воно пов'язане зі зверненням до самих речей і явищ як до джерела пізнання і вимагає починати навчання, йдучи від живого споглядання. Звідси витікає принцип наочності навчання. При цьому наочність, як і споглядання, розуміється широко і припускає залучення до пізнання всіх (або різних) органів чуття.

Візуалізація навчання є однією зі сторін взаємозв'язку навчального матеріалу і реальної дійсності в свідомості учня. У принципі наочності важлива не технічна сторона справи, а ті враження, ті чуттєві образи, які формуються за допомогою цих засобів.

Застосовуючи наочність, учитель вносить у навчання надзвичайно важливий момент – живе споглядання, яке, як відомо, є в кінцевому рахунку вихідним щаблем всякого пізнання. Воно будується не на абстрактних уявленнях і словах, а на конкретних образах, безпосередньо сприйнятих учнем.

Принцип наочності був значно збагачений у працях Г. Песталоцці, який показав важливість поєднувати застосування наочності зі спеціальним уявним формуванням понять, перетворив цей принцип на основний засіб навчання – *«...метод створив фундамент наочності для абстрактних понять про час і простір, дав поняттям найбільш плідну основу наочності, яку людський розум спроможний був знайти для цієї мети»*.

На початку XIX століття Й. Гербартом було науково обґрунтовано й описано пояснювально-ілюстративне навчання, яке як шлях формування знань, безперечно, має переваги: подання і засвоєння знань здійснюється в системі,

послідовно, в економічному режимі і темпі, для великої кількості учнів одночасно.

У сучасній дидактиці наочність розуміють ширше, ніж безпосередні зорові сприймання. Вона включає також сприймання через моторні, тактильні чуття. Жоден з видів наочних засобів не має абсолютної перевагами перед іншим.

Учитель української мови і літератури повинен володіти великою кількістю ілюстрацій, картин, фотографій, таблиць та ін., котрі дозволяють візуалізувати його розповідь, доповнювати текстовий матеріал підручника. Методист В. М. Вернадський говорив, що картина є параграф підручника, написаний пензлем.

Новий підхід до використання наочності на сучасних уроках української мови й літератури описують Є. А. Пасічник, В. Я. Неділько, Н. Й. Волошина у посібнику «Методика викладання української літератури в школі» [2].

Але справжній етап розвитку освіти та суспільства змушує інакше подивитися на вимоги, які пред'являються до наочних засобів. Цю проблему можна вирішити, користуючись необмеженими можливостями комп'ютера.

Таким чином, новий час і нові учні вимагають візуалізації навчального матеріалу.

В умовах реформування системи освіти в Україні пошук відповіді на дидактичне питання «Як навчати?», котре вже стало для педагогів традиційним, постійно виводить на таку дидактичну категорію, як методи навчання. Поняття методу навчання є, безперечно, складним. І до сьогодні не припиняються дискусії між вченими-педагогами щодо його трактування.

Більшість авторів схильні вважати **метод навчання** способом організації навчально-пізнавальної діяльності учнів.

З іншого боку, метод (грецьке *methodos* – буквально «шлях до чогось») у найзагальнішому значенні – спосіб досягнення мети; певним чином упорядкована діяльність; засіб пізнання або спосіб відтворення у мисленні предмета, який вивчається [1].

Метод ілюстрацій припускає показ учням ілюстративного приладдя: плакатів, замальовок на дошці, картин, портретів письменників тощо. Метод демонстрацій зазвичай пов'язаний із демонстрацією приладів, дослідів, технічних установок, різного роду препаратів. До демонстраційних методів відносять також показ кінофільмів і діафільмів. Такий поділ засобів наочності на ілюстративні і демонстраційні історично склався в практиці викладання.

Особливістю наочних методів навчання є те, що вони обов'язково припускають в тій чи іншій мірі поєднання їх зі словесними методами.

Педагогічний словник визначає наочність як один із принципів навчання, заснований на показі конкретних предметів, процесів, явищ [1]. Під засобами навчання розуміють предмети, прилади чи їх сукупність, яка необхідна для здійснення чого-небудь [1]. Тож під засобами наочності в широкому сенсі мається на увазі все те, що можна сприймати за допомогою зору (зображення на екрані, макети, картини і т. п.), слуху (звукозапис), інших органів чуття.

Цей принцип актуальний і в наш час. Він знаходить своє відображення в розмаїтті видів наочності та їх класифікацій.

Наочність – «один з принципів навчання, що базується на показі конкретних предметів, процесів, явищ» [1].

У сучасній дидактиці прийнято розрізняти наочність *внутрішню*, або *словесно-образну* (літературні образи, приклади з життя тощо), і *зовнішню*, або *предметну* (графічні засоби наочності, натуральні предмети і їх зображення тощо).

Розглянемо більш детально класифікацію наочних засобів за їх змістом. До неї входить:

1. Природна монументальна наочність: справжні монументальні історичні пам'ятники минулого і пам'ятні місця.

2. Справжні предмети матеріальної культури (археологічні знахідки, речові залишки: знаряддя праці, зерна, плоди, зброя, прикраси тощо).

3. Спеціально виготовлена предметна наочність (макети, моделі, реконструкції предметів побуту, праці).

4. Образотворча наочність (навчальні картини, репродукції, фотографії).

5. Умовно-графічна наочність (схематичні малюнки, аплікації, схеми, графіки, діаграми).

6. Технічні засоби навчання (ТЗН): кінофільми (кінофрагменти), діафільми, діалозитиви, аудіозаписи, компакт-диски (аудіо- та комп'ютерні).

Предметна наочність – це такий метод наочного навчання, при якому уявлення та поняття учнів формуються на основі безпосереднього сприйняття самого предмета вивчення. Така наочність знаходить найширше застосування у викладанні природничих наук – ботаніки, зоології, хімії та ін., де є можливість не тільки показати учням, а й дати їм в руки (а іноді спробувати на смак, понюхати) досліджувані предмети і явища – рослини (з квіткою, листям, корінням), мінерали, хімічні елементи, частини скелета, продемонструвати хід хімічної реакції, роботу серця жаби і т. д.

Інакше йде справа в навчанні української мови і літератури. Головна функція наочності – допомогти учневі досягнути твір чи творчість письменника загалом, оволодіти теоретико-літературними знаннями, у розвитку мови, у вирішенні всіх завдань.

Значно ширше застосування має **образотворча наочність** – це ілюстрації до творів, фотографії, портрети, карикатури, художні, навчальні та документальні кінофільми, а також макети, моделі.

Нарешті, особливий вид наочності представляє **умовно-графічна наочність**, тобто вираз мовою умовних знаків. Сюди належать мапи, схематичні плани, схеми, діаграми, графіки.

Певне місце на заняттях з української мови і літератури займають зображення крейдою на дошці, аплікації тощо, проте найбільш поширеними графічними засобами наочності у викладанні мови і літератури є схеми, графіки, таблиці, діаграми, картографи тощо.

Під *схемою* розуміють креслення, що відображає суттєві ознаки. Вони використовуються для наочного порівняння, а також для узагальнення і систематизації знань. Пояснюючи матеріал, учитель послідовно креслить на дошці елементи схеми і позначає зв'язки між ними (наприклад, стрілками). Поступовість створення схеми полегшує її розуміння. За допомогою схеми вчитель демонструє ланцюжок своїх міркувань. Самостійне або групове креслення чи заповнення схеми можливе при організації перетворюючої пізнавальної діяльності учнів. Складання учнями схем на основі нового тексту, декількох джерел дозволяє говорити про творчий рівень діяльності учнів. Учні бажано навчити складати різні типи схем, насамперед таких, що відбивають структуру поняття за його ознаками або явища, за його складовими у вигляді «коробочок», поєднаних стрілками, що відбивають ієрархію цих ознак.

Схеми так само поділяються на структурні, логічні і пошукові. Вони можуть використовуватись у заповненому вигляді, наприклад, для систематизації, узагальнення чи повторення інформації, або пропонуватись учням для самостійного заповнення. Варто пам'ятати, що учні або вчителі повинні, складаючи схему, намагатись максимально наблизити її форму до змісту навчального матеріалу, який в ній відбито. Також важливо, щоб заповнення схеми йшло за правилами «читання»: зверху до низу і зліва направо. Іноді складаються ситуації (особливо на уроках мови), коли важко контролювати правильність і послідовність виконання учнями мислительних операцій. Тоді на допомогу приходять схема «*крок-дія*».

Готуючи учнів до складання схеми, практикую випереджувальні завдання, добираючи їх таким чином, щоб кожен учень (чи група) створювали певну частину опори. Наприклад, працюючи над опорною схемою характеристики літературного персонажа, «психологи» вмотивовують його вчинки, встановлюють психологічний тип; «літературознавці» займаються дослідженням тексту відповідно до вивченого з теорії літератури, компаративним аналізом різного типу (у межах творчості одного письменника).

На уроках прагну використовувати опорні схеми різного типу, керуючись у їх виборі темою та завданнями уроку, рівнем підготовленості учнів.

Таблиці – наступний вид умовно-графічної наочності, містять перелік цифрових даних або яких-небудь інших відомостей, розташованих у визначеному порядку по графах.

Хронологічні таблиці групують факти на основі часових відносин між ними, відображають послідовність (календар) подій. У них, як правило, два стовпчики: дата, подія.

Синхроністичні таблиці мають «горизонтальні» часові зв'язки між подіями і явищами, тобто фіксують події, що відбувались у різних місцях в один і той самий час.

Порівняльні таблиці, виокремлюючи суттєві порівняльні ознаки, аналогічні чи протилежні, сприяють виявленню відносин подібності і відмінності, наприклад, між головними героями. Таблиці відіграють важливу роль у вищленюванні й узагальненні ознак, понять.

Порівняльну схему-таблицю використовую при порівнянні героїв комедії І. Карпенка-Карого «Сто тисяч».

Варіантами таблиць є *діаграми*, що показують кількісні відносини між окремими явищами чи етапами розвитку одного явища [2: 180–183].

Технічні засоби навчання (ТЗН) – це комплекти апаратури та пристроїв, застосовуваних з метою підвищення результативності викладання та вивчення української мови і літератури.

До інноваційних ТЗН належить комп'ютер, який є універсальним багатofункціональним навчальним засобом, що включає екран і аудіозасоби.

Сучасній освіті слід використовувати потенціал комп'ютерних мультимедійних програм, які відрізняються наявністю тих вимог, що є близькими сучасним дітям:

1. Учні хочуть стати учасниками історичних подій.
2. Учням потрібні яскраві, незабутні образи.
3. Звукове оформлення дозволяє учням підключити слухову пам'ять.

Таким чином, сучасність і сучасні учні вимагають візуалізації навчального матеріалу.

Отже, у сучасного педагога на озброєнні існує маса видів візуального матеріалу та засобів його подання. А результативність та майстерність діяльності вчителя залежить від його бажання викладати і любові до учнів та до своєї професії [1: 13–14].

Особливе місце у відтворенні подій належить художній літературі, бо саме художній твір відтворює подію, колорит епохи, створює узагальнені образи героїв, значною мірою може допомогти вчителю в його роботі.

Добираючи літературний матеріал для використання на уроці, треба найперше виходити із того, наскільки цей матеріал відповідає темі уроку, як він впливає на виховання учнів. Учитель повинен знати зміст художнього твору, вибрати потрібні місця, скласти запитання і коментарі, які підведуть учнів до розкриття основного змісту теми.

Методика роботи з літературним матеріалом нескладна. Його включають у бесіду або розповідь як ілюстрацію для підкріплення викладеної думки. Уривки конкретизують виклад, допомагають створити яскраву картину певних подій і їх доцільно застосовувати у поєднанні з іншими засобами конкретизації, зокрема з унаочненням. Вони доповнюють один одного і разом створюють більш повний та конкретний образ події. Аналізувати їх потрібно разом з учнями.

Одними із важливих візуальних матеріалів на уроках української літератури є твори живопису. Значення цього засобу унаочнення полягає ще й у тому, що він сприяє розвитку естетичних смаків учнів.

Робота з ілюстраціями підручника.

Ілюстрації підручника мають пізнавальне і виховне значення. Вони сприяють глибшому засвоєнню текстового матеріалу, є важливим засобом застосування принципу наочності в навчанні, дають можливість успішніше здійснювати естетичне виховання. Ілюстрації допомагають створювати уявлення про такі предмети, явища й події, яких учні не можуть спостерігати в дійсності.

Добре ілюстрований підручник дає можливість набагато краще організувати найрізноманітніші види роботи з ним, активізувати розумову діяльність учнів, розвивати в них активність, ініціативу, самостійність і творчу уяву.

Малюнки шкільних підручників є допоміжним джерелом знань. Вони створюють не тільки необхідні зорові образи, а й сприяють формуванню наукових понять, візуально виділяють їх ознаки.

Ілюстрації підручників можна поділити на *композиційні*, *схематичні* та *фотоілюстрації*. Розміщені в підручнику ілюстрації доцільно використовувати під час викладу нової теми (вчитель у свою розповідь вводить і пояснення малюнка), закріплення вивченого матеріалу, під час перевірки знань на наступному уроці чи повторення цілого розділу.

На уроках малюнки виконують різноманітні функції – збагачують уявлення учнів, допомагають формуванню понять, активізують навчальну діяльність. Зміст ілюстрацій, над якими доводиться працювати учням, запам'ятовується надовго.

Ілюстрації дають можливість організувати творчу розумову роботу учнів на уроці, активізувати й урізноманітнити навчальний процес. Даючи опору абстрактній думці, вони полегшують формування літературних понять, сприяють розвитку мови, надають їй певної образності, допомагають учневі під час розповіді відшукати потрібне слово.

Картини-портрети допомагають відтворити образи письменників. Портрети можна вивчати з різних позицій. Передусім при вивченні портрета увага звертається на риси обличчя, що характеризують зображену на ньому людину як особистість. Поряд з розглядом анатомічних рис обличчя та їхньою розшифровкою велика увага звертається на одяг, нагороди, знаки відмінності, інтер'єр приміщення, в якому знаходиться людина, тощо. Усе це коментується і дає можливість для змістовної характеристики зображеної особистості та її місця в суспільстві.

Інколи, працюючи над портретом однієї особи, необхідно використати альтернативні зображення. Адже портрети писалися художниками, яким герої могли бути симпатичні, байдужі, неприємні, навіть ненависні. Крім того, багато портретів писалися на замовлення, отже, художники повинні були задовольняти певні примхи замовників (наприклад, так звані «парадні» портрети). Тому декілька портретів можуть дати більш об'єктивні уявлення про людину.

Досвід показує, що робота з творами живопису, малюнками, уривками, портретами викликає жвавий інтерес учнів, активізує їхнє мислення, творчу активність.

Сучасні інформаційні технології стають одним з найважливіших інструментів модернізації школи загалом – від управління до виховання і забезпечення доступності освіти.

Інформаційно-комп'ютерні засоби навчання характеризуються великою інформативністю, дають змогу проникнути в глибину явищ, що вивчаються,

забезпечують велику наочність навчання, сприяють інтенсифікації навчально-виховного процесу, підсилюють емоційність сприйняття учнями матеріалу.

За умови відтворення учнями навчального матеріалу і здійснення інтерактивного зв'язку рівень запам'ятовування інформації зростає в 3–5 разів порівняно з традиційними способами передачі інформації (читання, спостереження).

Набули значного поширення сучасні технічні засоби – цифрові проєктори. Вони дають можливість побачити на великому екрані те, що ми бачимо на екранах комп'ютерів і телевізорів. Учителеві легко керувати інформацією, яка передається з його комп'ютера через мультимедіа-проєктор на екран.

Система освіти як частина соціуму не може залишатися осторонь кардинальних реформ суспільства, що відбуваються. Оскільки важливою частиною навчання є представлення інформації, то як основа для створення вчителем електронного ресурсу уроку може використовуватись середовище підготовки презентацій *MS Power Point*, що має в своєму арсеналі необхідний набір інструментів для ефективної подачі навчального матеріалу. Найбільш значними для навчання є такі інструменти, котрі дають змогу:

- задати чітку логіку викладу теми (настройка дії, кнопки управління, зміна слайдів);
- представити інформацію необхідними порціями (анімація об'єктів);
- створити на уроці необхідну емоційну атмосферу (оформлення презентації).

Однією з очевидних переваг такого уроку ***є посилення візуалізації навчального матеріалу, а особливо це актуально для уроку української мови і літератури.***

Усе частіше в навчальних закладах можна почути термін «*Smart Board*» («розумна дошка»), або інтерактивна дошка. Дедалі більше вчителів використовують цю техніку для демонстрації фотографій, схем, таблиць тощо.

Використовуючи можливості «*Smart Board*», учитель може у реальному часі уроку створити дидактичні матеріали та організувати аналіз візуального джерела. Навчальний матеріал може бути заздалегідь підготовлений, збережений і поданий у вигляді серії слайдів на дошці з будь-яким графічним коментуванням.

Комп'ютерні технології можуть стати надзвичайно ефективним засобом оптимізації навчально-виховного процесу, якщо вчитель чітко усвідомить мету, котра визначає результат як його діяльності, так і діяльності учнів. За іншої позиції, навіть добре володіючи комп'ютерними програмами, можна так і не знайти шляху до якісної організації уроку. Тому, плануючи використання комп'ютерних технологій, вчитель зобов'язаний виходити із завдань освіти в школі. Такий підхід допомагає розширити межі професійної діяльності педагога [2: 15–18].

Практика показує, що завдяки мультимедійному супроводу занять учитель економить до 30% навчального часу порівняно з уроком, побудованим на роботі

біля класної дошки. Економлячи час, учитель може збільшити насиченість уроку, збагатити його новим змістом.

Отже, можна зробити висновок:

1. Мультимедійний урок може значно розширити можливості викладання української літератури, зробити набагато більш індивідуалізованим як саме викладання, так і сприйняття художнього твору взагалі. Він дає прекрасну можливість відчувати твір. Це досягається завдяки широкому використанню автентичних матеріалів, насамперед, візуальних (фото, схеми, плакати, карикатури і т. п.).

2. Мультимедійний урок сам по собі не створює нової якості навчання, він розширює можливості, але не створює нового освітнього поля.

3. Найефективнішим є мультимедійний урок з використанням інтерактивних технологій. Він тим більш ефективний, чим більш інтерактивний.

4. Було б непогано організувати випуск не тільки традиційних медіапродуктів, а й збірників різноманітних матеріалів, які давали б учителеві змогу самостійно конструювати урок з різних елементів – відповідно до того, чому він віддає перевагу.

Одним із важливих компонентів наочності, її складовою є художньо-декоративні кросворди.

Різниця між звичайним кросвордом і художньо-декоративним кросвордом полягає у визначенні слова «декоративний». Декоративний – (фр. *decoratif*, лат. *decorare* – прикрашати) – картинний, мальовничий, зовнішньо ефектний.

Тож різниця полягає у зовнішньому оформленні кросворду. Адже саме зовнішній вигляд приваблює інтерес учнів: ці кросворди виконуються на основі зображення певного предмета, речі, яка пов'язана з тим чи іншим епізодом, що вивчається на уроці. Художньо-декоративний кросворд може бути виконаний у вигляді корабля (до характеристики Корнія за романом Уласа Самчука «Марія»), сонця (до теми «Творчість Г. Сковороди. Пошуки сенсу життя», «Стилістичні засоби фразеології»).

Художньо-декоративні кросворди створюються з метою зацікавлення учнів у вивченні предметів. Такої універсальності художньо-декоративному кросворду надає саме його не зовсім звичний зовнішній вигляд, який здатен привернути увагу учнів і дати шанс учителю здійснювати активний процес навчання та виховання учнівської особистості.

Саме тому така форма роботи на уроці сприяє урізноманітненню процесу викладання матеріалу, зацікавленню учнів, залученню їх до активної і продуктивної участі в загальній роботі класу під час уроку, наданню учням нових знань із предмета, з конкретної теми, виявленню індивідуальних знань учнів.

Художньо-декоративні кросворди можуть застосовуватися на різних етапах уроку. На початку вони можуть замінити і тести для перевірки учнівських знань із вивченої теми, і хронологічну контрольну таблицю. Але бажано, щоб ці методичні прийоми використовувалися у комплексі. Це дасть більш відчутніші позитивні результати.

Можливе застосування художньо-декоративних кросвордів одразу ж після пояснення учням нової теми: відповідаючи на запитання такого кросворду в цьому випадку, учні закріплюють здобуті знання з нової теми, а вчитель може скласти уявлення про те, як засвоїв новий матеріал клас загалом і кожен учень окремо і на яких питаннях варто сконцентрувати увагу учнів.

Слід взяти до уваги, що запитання до такого кросворду мають спиратися не лише на матеріал підручника, а й на додаткову інформацію.

Спираючись на власний досвід використання в освітньому процесі художньо-декоративних кросвордів на уроках літератури, можна зробити певні висновки:

1. Учитель привертає увагу учнів до теми і змісту уроку.
2. Учні залучаються до активної творчої роботи на уроці.
3. Учитель досить швидко може перевірити рівень засвоєння тієї чи іншої теми учнями класу загалом і кожним учнем зокрема.
4. Школярі отримують додаткову інформацію з предмета.
5. На уроці створюється ігрова атмосфера, яка сприяє покращенню рівня засвоєння учнями матеріалу.
6. Учні швидше вчаться і конкретніше формулюють свої думки.
7. Розвивається зв'язне мовлення, відповіді учнів більш повні і змістовні.
8. Споглядання самого зображення формує правильне уявлення про певні події.

Так, можна зробити висновок про необхідність оптимізації використання візуальних засобів на уроках української мови і літератури. Її виняткова роль підтверджена всім педагогічним досвідом людства. Найрізноманітніші системи освіти, найпротилежніші концепції і парадигми навчання, найвіддаленіші покоління вчителів об'єднує вимога і розуміння необхідності посилення візуалізації навчального матеріалу в педагогічному процесі.

На сучасному етапі використання наочності вчителі вважають традиційним прийомом, але навіть у цьому питанні можуть бути застосовані певні нововведення.

Вимога використання наочності залишається в силі і сьогодні, незважаючи на те, що насиченість навчального процесу такими засобами (де стрімко, а де поступово) наближається до достатності.

На підставі зазначеного вище можна стверджувати з упевненістю, що:

1. Візуалізація навчального матеріалу допомагає сформувати в учнів правдиве, реальне сприйняття певних подій; підштовхує учнів до аналізу та певних висновків у процесі ознайомлення з ним.
2. Залучає учня до безпосередньої діяльності під час уроку.
3. Зорове сприйняття об'єкта посилює увагу і пам'ять учня шляхом привертання цікавості до об'єкта споглядання.
4. В учня виникають певні логічні поєднання-зв'язки, які сприяють кращому запам'ятовуванню програмового матеріалу.
5. Візуалізація навчального матеріалу допомагає учням сформувати правильне уявлення про певні факти, явища, події і за допомогою цього

позбавитися хибних «модернізованих уявлень щодо тих чи інших моментів, пов'язаних із запропонованим для вивчення.

6. Використання наочності дає змогу вдосконалити процес викладання української мови і літератури, зацікавити учнів, заохотити їх до вивчення мови та літератури шляхом урізноманітнення не лише самого матеріалу, а й методів його викладення.

7. Наочне навчання розвиває в учнів спостережливість, уяву, пам'ять, зв'язне мовлення, навички аналізу окремих подій та фактів і вироблення на основі даних цього аналізу певних висновків як конкретних, так і абстрагованих, щодо усієї теми, запропонованої учням для вивчення.

Висновок. Отже, візуалізація навчального матеріалу допомагає виробити в учнів аналітичне мислення, яке ґрунтується на аналізі певних фактів. Адже сама наочність є своєрідним історичним фактом, який не ставить перед учнем жодних запитань і не дає жодних відповідей. Ці питання і відповіді формує сам учень.

Дослідниками встановлено, що близько 90% всіх відомостей, що отримуються людиною про навколишній світ, вона отримує за допомогою зору, 9% – за допомогою слуху і лише 1% – через решту органів чуття. Дослідження педагогів і психологів показали, що якнайкраще сприйняття забезпечує поєднання зображення зі словесною інформацією («слово-наочність»): при зоровому сприйнятті сприймається відразу безліч деталей, а слово допомагає виділити для осмислення головне.

Візуалізація підтримує увагу, полегшує ясність сприйняття, сприяє кращому запам'ятовуванню і міцному засвоєнню знань, навичок і умінь, запобігає формалізму у навчанні, формує уявлення про зв'язок теоретичних знань із реальною практикою, полегшує процес засвоєння знань, стимулює інтерес до них (розвиває мотиваційну сферу учнів), допомагає сприймати об'єкт у розмаїтті його виявів і зв'язків. Оптимізоване застосування візуальних засобів досягається через використання різних типів наочності, а також в різних їх комбінаціях і є важливим методичним компонентом викладання української мови і літератури.

Список використаних джерел і літератури

1. Башманівська Л. А. Методика викладання української літератури в таблицях : навч.-метод. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. С. 3–7.
2. Ващенко Г. Загальні методи навчання : підручник для педагогів. Київ : Українська Видавнича Спілка, 1997. 441 с.
3. Волкова Н. П. Педагогіка : посібник. Київ : Академія, 2001. 576 с.
4. Волошина Н. Й. Наукові основи методики літератури : навч.-метод. посіб. / за ред. Н. Й. Волошиної. Київ : Ленвіт, 2002. 344 с.